

Adabivotlar

1. Mansurov Shomuhiddin. Istiqol vo'li. –T.: «O'zbekiston», 1995. 157-b.
2. Islom Xolbov. Tanazzul: tuzoq. –Toshkent: 2020. 157-b.
3. Tarik Dursun. Dengiz komida. –T.: 1990. 271-b.
4. O'tkir Hoshimov. Tushda kechgan umrlar. 1994. 52-b.
5. Muhammad Ali. Sarbadorlar. –T.: 1997. 290-b.
6. Ma'suma Ahmedova. Oaldirg'ochlar. 1987. 154-b.
7. Said Ahmad. Oorako'z mainun (hikova). –T.: O'zbekiston NMIU. 2001. 126-b.
8. Mixail Zoshchenko. Mojaro: Hikovalar [Rus tilidan N. Aminov tarj.] –Toshkent: “Adabiyot va san'at”, 1988.
9. Mixail Zoshchenko. Mojaro. 1998. 110-b.
10. Shukur Xolmirzayev. Toxhir Usmonov. Ko'chki: qissalar. –Toshkent: “Yosh gvardiya”. 1990. 106-b.
11. Yamin Qurbon. Qari qiz ovga chiqdi. –T.: “O'zbekiston”, 2010. 124-b.
12. Rahimjon Otavev. “Surnay navolari” qissalar va turkum badialar to'plami. –Toshkent: 1991. 124-b.
13. <https://savodxon.uz/iz>
14. //“Sharq yulduzi”. –Toshkent: “Sharq”. 1990. 137-b.
15. Abdulaziz Safiy. E'tiqod: fitratga qaytib. –Toshkent: «Hilol-nashr” 2022. 112-b.
16. Маковский М.М. «английская этимология». -М.: “Высшая школа”, 1986.
17. Madvaliyev A va boshqalar. O'zbek tilining izohli lug'ati. –Toshkent: “O'zbekiston”. 2021.
18. Nurali Qobul. Oq kaplarlar: hikovalar, qissalar. –Toshkent: “O'zbekiston”, 1990, 30-b.
19. G'afur Ghulom. Tanlangan asarlar (2-tom). 1957.

REZYUME. Ushbu maqolada o'zbek va nemis tillaridagi zoomorfizmlar va ularning milliy, madaniy xususiyatlari tahlil qilingan. Qiyoslanayotgan tillarning madaniyati va ijtimoiy turmush tarzidan kelib chiqqan holda o'ziga xos bo'lgan zoomorfizmlarning ishlatilishi keltirilgan. O'rganilayotgan frazeologik birliklarni yaratish uchun asos bo'lib xizmat qilgan zoomorfik tasvirlar ya'ni hayvonlarga xos bo'lgan xususiyatlar qiyosiy tahlillar orqali ochib berilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье анализируются зооморфизмы узбекского и немецкого языков и их национальные, культурные особенности. Приводится использование зооморфизмов, свойственных культуре и социальному образу жизни сравниваемых языков. Особенности, присущие животным зооморфным образам, послужившим основой для создания изучаемых фразеологизмов, выявляются путём сравнительного анализа.

SUMMARY. This article analyzes the zoomorphic of the Uzbek and German languages and their national, cultural characteristics. The use of zoomorphism peculiar to the culture and social lifestyle of the compared languages is given. The features inherent in animal zoomorphic images, which served as the basis for the creation of the studied phraseological units, are revealed by comparative analysis.

NAMANGANLI QARAQALPAQLAR

A.Prekeeva - filologiya ilimlarining kandidati

Özbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali

Tayanch so'zlar: turkiy tillar, qoraqalpoq tili, yuqori qoraqalpoqlar tarixi, Mingbuloqli qoraqalpoqlar, Qo'qon xonligi, dialektologiya, ajralgan sheva.

Ключевые слова: тюркские языки, каракалпакский язык, история верхних каракалпак, мингбулакские каракалпаки, Кокандское ханство, диалектология, отдельный говор.

Key words: turkic languages, the Karakalpak language, history of the upper Karakalpaks, Mingbulak Karakalpaks, Kokand Khanate, dialectology, separate dialect.

Namangan wálayatınıń Mıńbulaq rayonında on bes mıńğa jaqın qaraqalpaqlar jasaydı. Bul jerge Jiydeli baysınnan kóship kelgenimiz awızdan-awızğa ótip, biziń kúnimizge jetip kelgen deydi. Ata-babalarımız dáriya jaǵalap jawgershilik, asharshilik sebebinen hár jaqqa tarap, bólinip ketken dep túsındiredi ózleriniń tariyxın. Biraq qaysı jerde jasaytuǵın qaraqalpaqlar bolmasın ata jurtın Amıwdáriyanıń Aral teńizine quyar ayaǵı dep túsinedi.

Ilmniń rawajlanıwı menen bul másele tilshi,tariyxshı,adebiyatshı ilimpazlardı qızıqtırıp, joqaǵı qaraqalpaqlardıń tariyxı, tili, awızeki adebiyatı boyınsha ilimiy hám publicistikalıq maqalalar, monografiyalar jazıldı, ilimiy izertlewler júrgizildi. Degen menen,bul izertlewler Özbekstan aymaǵındaǵı barlıq qaraqalpaqlardıń tili, ádebiyatı, tariyxı qamtıp alındı dep ayta almaymız. Ele izertleniwi tiyis máseleler júdá kóp. Mine, Mıńbulaqlı qaraqalpaqlar da solar qatarında.

Qaraqalpaq til iliminde Qaraqalpaqstanнан sırtta jasaytuǵın qaraqalpaqlardıń tili haqqında prof. D.S.Nasırovtıń miynetinde joqarı qaraqalpaqlardıń tilin „boleklengen soylesim”dep kórsetedi. Sonday-aq, ilimpaz Fergána, Samarqand, Tashkent hám Afǵanstan qaraqalpaqlarınıń til ózgeshelikleri boyınsha ózbek hám rus alımlarınıń miynetlerin birme-bir atap ótedi [1].

Ilimpaz L.Tolstova Fergána oypatını qaraqalpaqlarınıń 1897-jılǵı xalıqtıń esabın alıw waqtında 18500 qaraqalpaq,olar Fergána, Namangan, Andijan wálayatlarında jasaydı dep kórsetkenin aytađı. Sonnan Namangan wálayatınıń Zadárya (házirgi Mıńbulaq) rayonında Nayman, Jumashuy, Mamaxan, Dawduk, Yakka tut, Mexnat abat, Namangan rayonınıń Besh kepe, Shor qishlaq, Narın rayonınıń Kema bashı awıllarında jasaydı [2].

Ándijannıń Moskva rayonınıń Qaraqalpaq, Siza awıllarında, Shinabad rayonınıń Shinabad, Xojabad, Etti

Kashka, Axunbabaev, Qoshtepa saray, Balıqshı rayonınıń Alimbek,Ormanbek awıllarında, Fergána wálayatınıń Oymawıt, Shorqishlaq, Eskiqlashlaq, Xojaqishlaq, Alakamak, Mulkabad, Qudıq, Yangishek, Amidjan awılı Taypaq awıl keńesinde, Katta Aq tepa,Kishik Aq tepa, Telimıń, Jabı, Qapa – qalpaq - Kurgansha Voroshilov awıl keńesinde, Katta Qaraqalpaq awılı Yangi hayot awılı Frunze rayonında bunnan tısqari, Yazıaban hám Buvayda rayonlarında da qaraqalpaqlar jasaytuǵın atap ótedi. Ilimpaz bul dáwirde qaraqalpaqlardıń milliy sana-sezimín saqlap kelgenin, biraq keyingi jas áwladtıń ózbek tilinde bilim alǵanlıqtan ózbek tilinde sóleydi, hátteki bazılarınıń pasportın ózbek dep jazılǵanlıǵın da atap ótedi [3].

L.S.Tolostova „Joqarı qaraqalpaqlar” hám “Karakalpaки Ферганской долины”degen miynetinde Özbekstan aymaǵında hám Fergána oypatındaǵı qaraqalpaqlar, olardıń urıwları jasaw orınları, jaǵdayları haqqında keń tariyxıy maǵlıwmat beredi [2.3].

Buxara qaraqalpaqlarınıń tili boyınsha akademik H.Xamidovtıń maqalasında birinshi márte joqarı qaraqalpaqlardıń tilinen maǵlıwmatlar jıynaǵan [4].

Buxara qaraqalpaqlarınıń, Kenimex rayonınıń tili arnawlı izertlew obyektı bolıp, 2012-jılı „Kenimexli qaraqalpaqlardıń sóylesimi” dep ilimiy jaqtan dáliyllenedi [5]. Biraq Kenimex qaraqalpaqlarınıń tilinen basqa joqarǵı qaraqalpaqlardıń tili arnawlı izertlew obyektı bolmađı.

Mıńbulaqlı qaraqalpaqlar ata-babalarınıń bul jerlerge Sırdáriya átirapınan kóship kelgenine 300 jıllarǵa shamalas waqt bolǵan dep shamalaydı.

Ata-babalarımız jawgershilik saldarınan ózleriniń ata mákanın taslap, Qoqanǵa kelip xanı Narbota biyden jer soraydı. Narbota biy xalıqtıń sharwashılıq penen shuǵıllanatuǵın bilgen soń, Sırdáriya átirapındaǵı otlaqlı jerlerden orın beredi. Sonnan ata-babalarımız usı jerge qonıslasadı.

Qaraqalpaqlardıń bul jerlerge kóship kelgen dáwirleri 1764-1800 jıllarda tuwra keledi. 1764 –jılda Qoqan taxtına Abdıraxmanbiydiń ulı Narbota biy otıradı [6]. Bizler esimizdi bilgeli Qaraqalpaqstan menen baylanıs bolǵanın esitpegenmen. Men tariyxıy kitaplardan oqıwım boyınsha 1723 - jıllardaǵı shabıwıllar sebepli xalqımız ján-jaqqa bolıńıp ketken. Bizlerdiń tariyxımız haqqında ilimpaz L.S.Tolstova degen ilimpaz «Fergana oypatı qaraqalpaqları» degen kitap jazǵan eken. Bul haqqında jurnalist Mamasalı Abduraxmanov Mıńbulaq tariyxın jazǵanda paydalanǵan, biraq men bul kitaptı taba almay júrmem. Tolstovaniń kelgenin kórgenler ótip ketken. Bizlerdiń qıshlaǵımız haqqında da maǵlıwmat bar ekenligin jurnalist Abduraxmanov ayıp ótkem. Men de tariyxımızǵa baylanıslı esitkenlerimdi, oqıǵanlarımı kitap etip jazǵanman. Bul hákimiyat tapsırması menen jazıldı. Sebebi el aǵası marhum M.Erniyazov Prezidentimizge Namanganda bizlerdiń de elatlarımız jasadı, solardan xabar alsamız, degen eken. Sonnan Prezidenttiń járdemshileri kelip nábatten tısqarı qıshlaǵımız abadanlastırıldı. Bul da bassılarımızdıń tariyxımızǵa qızıǵıwı hám qádirlawinen derek beredi. Bizlerdiń tilimiz ózgergen, sebebi jasaǵan ortalıq, qaraqalpaqlar menen baylanıstıń bolmaı, aralıqtıń uzaq bolıwı, bilimdi ózbek tilinde alıwımız, ǵalaba xabar quralları sıyaqlı kóplegen tásirlerdiń nátiyjesi dep esaplayman. Biziń qıshlaǵımızda qaraqalpaq urıwlarınan jiydeli, bessarı, mańǵıt, qıpshaq, iyiriwshi, nayman, keneges, qırq, jamashoy urıwları bar. Usı waqıtqa shekem jamashoy degen urıw atamasınıń kelip shıǵıwın tájik tili menen baylanıstırıp kóremem, jáne bul jerde tájikler jasamaǵan ǵo - dep juwap taba almay júrip edim. Bul qaraqalpaqlardıń jamansha degen urıwı eken. Sebebi bul jerlerde de qaraqalpaqlar jasadı. Bul sóz fonetikalıq ózgeriske ushıraǵan. (inf. K.Mamatov, urıwı jiydeli, 1959- jılı tuwılǵan joqarı maǵlıwmatlı, Namangan pedinstitutınıń ózbek filologiyası fak. tamamlanǵan. Qalǵandáriya qısh).

Haqıyqatında da, til hár qıylı jaǵdaylar tásirinen ózgerip otırıw tábiyyı qubılıs. Mıńbulaq rayonında jasiyatuǵın qaraqalpaqlarda iyiriwshi degen urıw bar. Bul sheriwshi urıwınıń ózbekshe aytılwı, sebebi qaraqalpaq tilinde sh hám j seslerinen baslanatuǵın sózler ózbek tilinde ye sesinen baslanadı. Mıs, sheshim-yechim, jel-yel, shesh-yech hám .t.b. (P.A)

Qara dáriya, Sırdáriya, Narın dáriyası boyındaǵı xalıqtıń barlıǵı qarılpaqlar Meniń anam sartlardan, anamnıń tórkinine barsaq bizlerge – Ha qarılpaqlar keldińiz be? - deytuǵın edi. Bizlerdi bul jerde heshkim ózbek demeydi. Biraq pasportımızǵa ózbek dep jazılǵan. Biziń APJ imızda 3200 puqara jasadı. Usı xalıqtıń barlıǵı qaraqalpaqlar. Sonday-aq, bizlerde joqarı oqıwǵa qızıǵıwshılıq júdá joqarı. Qıshlaǵımızdan oqımsılı adamlar kóp shıqqan.

Tilimiz ózgergen degenimiz benen qaraqalpaqshılıq belgiler ushırasadı. Kátte analarımızǵa elege shekem qayınukálari “jańasha” (jeńge) deydi. Bul bizlerdiń qaraqalpaqsha belgimiz, onnan soń bizler ata-analarımızǵa, ózimizden úlkenlerge sen dep múrájáát etemiz, usılay aytsaq, ózimizge jaqın alǵanımız dep esaplaymız. Keyin biziń analarımız atamnıń ukalarınń isimlerin aytpaydı. Hay bala yamasa qara bala, málle bala dep aytadı, Ismin aytıw uyat bolǵan. Bul ózgeshelikler tek qaraqalpaqlarda bar. Jaqıńa shekem basqaǵa qız berip, qız alıspadıq. Biraq endi-endi aralasıp atırız. (inf. U.Hamdımov, urıwı qıpshaq, 1967-jılı tuwılǵan Mamaxan qısh, joqarı maǵlıwmatlı).

Bizlerdiń urıwımız mańǵıt bolıwı kerek. Atababalarımız mańǵıt bolǵan, - dep atam aytatuǵın edi. Bizler onsha itibar bermegenbiz, endi ballarımızǵa jeti atamızdı, urıwımızdı úyretip atırız. Usı waqıtqa deyin qarılpaqız dep júre bergenbiz. Urıwımız onsha aytıla bermeytuǵın edi. Úlken áwlad urıwların bilgen dá bizlerdiń kátte analarımız, atalarımız j menen sóyleytuǵın edi. Pasportımızǵa ózbek dep jazılǵanı menen, hámme bizlerdi qaraqalpaq deydi. (inf

Álixanov Shákirali. urıwı mańǵıt, 1970 - jılı tuwılǵan, Mamaxan qısh, joqarı maǵlıwmatlı, tariyx páni oqıtıwshısı).

Bizler qarılpaqlardıń beshinshi áwladı bolamız, urıwımız nayman, qonıratlardan ekenbiz, bunı bizge atalarımız ayıp ketken. Sır boyına kelip ornalasqan, usı jerde mákan basıp, otırıqshı turmıs keshirgen. Bizdi tilimiz “j” lawshı shebada sóyleymiz. Bul qubılıs, ásirese, jası úlken áwladtıń tilinde sezirerli dárejede, keyingi jaslar ádebiy tilde sóylesedi. Biziń kátte atalarımız sap qarılpaq tilinde sóyleytuǵın edi. Máselen, jeysanmi, jú, je, sózlerin qollanatuǵın edi. Olar ótip ketti, eger maǵlıwmatı olardan alǵanıńızda basqasha bolar edi. Bári bir bizlerdiń tilimizde, úrp-ádet dástúrlerimizde ózgeshelik bar, lekin sizlerdiń dástúrlerinizdey me ol jaǵın bilmedik. Burın bizlerde babalarımızdıń dáwirinde qız urlaw dástúri bolǵan. Jigit penen qız bir-biri menen sóylesip júrip qızdı urlap keler eken, úyine qoyıp keyin sawshılıqqa barılar eken. Házir bul jaǵday ushıraspaydı. Eger qız benen jigit birin - biri unatıp qalsa, úyine sawshı baradı. Sawshı bargannan birden irazılıq berile qoymaydı, bir-eki ret sorap keledi. Kóshelerde soylesip júrip biziń qaraqalpaqlarda joq. Atanası az ǵana irazılıq bildirse, kelgenlerge aq material beriledi. Bul kelisim berilgeninen derek beredi. Qız benen jigitin bası baylanǵan boladı. Kúyew qızdı úyine alıp keledi. Ertesine kúyewdi ata úyine «kúyew shaqırđı» qıladı. Onnan soń ata kúyew úyine keledi. Ata qızın joqlap keledi. Qızına hár qıylı nársáler menen keledi, televizor, kir mashın. Biz qız bererde jeti áwladın ábden sorastıramız. Eger áwladlarında urlıq-ǵarlıq basqa da jaman illettegi adamlar bolsa qızımızdı bermeymiz. Ulımızǵa qız alarda da usılınsha sorastıramız.

Biziń dáwirimizde aqlıq aldı, bas baylar, pátiya toy, káttá toy, tabaq qaytı sıyaqlı dástúrler bolatuǵın edi. Kelin shımdılıqqa kirgiziler edi. Házir bul dástúrler júdá ańsatlasıp ketti. Toylarımız zamanagóylesip ketken soń, dástúrler de ózgerip baratır. Men kelin kelgende aq kóylek emes ózimizdiń milliy kiyimlerimizdi kiyiwın qáler edim. Qaraqalpaqlarda qanday, milliy kiyimler kiyile me?

Mıńbulaqlı qaraqalpaqlar kempir apasın - káttá ana, anasın - ena, ákesin - ata, ájapası-apa dep aytadı eken. Eki ta qaynaǵam bar, erimizdiń inilerin mirzaǵa, sińlilerin hay qız dep shaqıramız, birew bul kim dep sorasa qayın sińlim deymiz. Meniń atam aytar edi, bul jayǵa Qonırat elati kóship kelatırǵan waqıtta qonıratlı bayları kóshken eken. Sonda qalǵan kámmaǵalları nege biziń baylarımızdı o tamangá jónetip jiberdiń dep aspanǵa balta atıp, qudaǵa nalis etken eken - atam aytar edi. (inf Lutfiya urıwı nayman, 1959 - jılı tuwılǵan Nayman qısh. joqarı maǵlıwmatlı Namangan universitetiniń filologiya fak pitkerge.)

Bizlerdiń pasportımızda milleti degen jayǵa ózbek dep jazılǵan, biraq bizlerdi bul jayda hesh kim ózbek demeydi. Házir qıshlaǵımızda 1940 – 1950 - jıllarda tuwılǵanlardıń pasportında barlıǵında qaraqalpaq dep jazılǵanın kóriwińiz múmkin. Biziń ata-analarımız qaraqalpaqsha sóyleytuǵın edi. Olardıń tili bizlerdiń tilimizden ádewir ózgeshelenetuǵın edi. Sol dáwirdegi hayal - qızlar ismlerin Júrsinay dep te qoyatuǵın edi, eger shaqalaǵı turmasa. Házirgi künde ádebiy tildiń tási hámme jaydı qamrap almaqta. Kem-kemnen til joǵalıp baratır, tek kátte jasaǵı kisilerdiń tiliniń fonetikasında qaraqalpaq tiliniń ózgesheliklerin seziwińiz múmkin. Bizlerdiń bala waqıtımızdaǵı úrp - ádet dástúrlerimizdiń ózgeriske ushıraǵanın kóremiz. Qatnas baylanıs bolmaǵan soń, ózbeklesip ketkenbiz. (inf Qoshqarov Artıqalı 1957 j, ózbek tili hám ádebiyatı oqıtıwshısı, Mamaxan qısh.)

Meniń atamnıń urıwları qırq bolǵan, qıshlaǵımızdıń atı da Qırqshek dep ataladı. (Bul atama qaraqalpaqlardıń qırq urıwı menen baylanıslı. Shek sózi qırq urıwına tiyisli, qırqlardıń payına tiygen jer mánisin ańlatqan bolıwı itimal. Sebebi qaraqalpaqlar dáriya boyına urıw-urıw bolıp jaǵalap qonis basqan). Meniń anam Qırǵızstannıń ózbek

máhállesinen boğan. Urıs dáwirinen keyin atam asharsılıq sebepli qırğızlarğa barıp, sol jaqta úylenip men 6 jasqa shıqqanımda jurtıǵa qayıp kelgen. 1951 - jılı tuwulǵanman. Atamnıń anaları da qaraqalpaq bolǵan, Bayqozı baydıń qızları bolǵan. Atam ómir boyı qolqozda boyrashı bolıp, boyra toqıǵan. Buerdegilerdiń barlıǵı boyra toqıydı qamış bolsa, házir qamış joq.

Anamnıń jurtıǵa barganda jeyman, jú otır dep sóylesek, nimaga yeyman demaysızlar – deydi da hazıl qılıp, - Ha bizler qaraqalpaqpız da - der edik.

Bizlerde qızlardı uzatıwda bittadan sandıq, bitta shalsha ottı aylandırıp, at arbada áketetúǵın edi. Ozimizdi káttá gruzaboy mashında áketken. Xojayınım ekewmiz apa-sıńlınıń nemelerimiz, xojayınım apaniki, men sıńlınıń nemeresimen. Xojayınım turmıs qurǵanımdan soń oqıdı, matematika páni oqıtıwshısı, házir pensiyada, qudaǵa shúkir, onta balanı úyli-jaylı qıldıq, men onınshı klasstı oqıǵanman.

Meniń káttá atam dál qaraqalpaqsha sóyleytuǵın edi. - Ata nege bunday etip sóyleysiz - der edik bizler bala waqtımızda. - Meniń ózimniń tilim dá, balam - der edi. Jası káttálaradıń tilinde saqlanǵan edi dá, balam. Degen menen, jaslarda da qaraqalpaqshılıq belgiler ushırasadı. Olar sen dep sóylesedi. Bári bir tilimiz tartadı qaraqalpaq tili.

Atam dáriyadan káttá-káttá balıq tutardı. U balıqtı qazanǵa tuwrap salıp, qaynatar edik. Balıqtıń shorbasıǵa un salıp, qamır qıladıq. Qazanǵa qamırdı kishkene - kishkene qılıp úzip-úzip taslar edik, onı kyrtik der edik. Keyin aq júǵarını túyip, un qılıp zaǵara kúshá (qq-sha júweri gúrtik) mayda - mayda qılıp, minday-mınday qılıp domalaqlap kúshsha qılıp, tawıq shurbaǵa, balıq shurbasına salıp ishine piyaz, shalǵam hámme sin salıp, pisken soń lágenge súzip alıp, góshin hámme sin tuǵrap - tuǵrap aralastırıp narinǵa usatıp jer edik. Aq júǵarını un qılıp qazandaǵı balıq shurbadan quyıp qamır qılıp, qolımızda sıǵıp - sıǵıp, shurbaǵa salıp qaynatamız, sonday awqat qıladıq. Bunı sıqman deymiz. Káttá analarımız sonday awqat qılar edi. Házir biz de bunday awqatlardı pisirip turamız, balıqtan, qoy góshinen, tawıq góshinen, qızım. Qanday qılıp úyrengensiz deydi kelinlerim, Káttá anamlardıń qasında otırıp kórip úyrenenmen deymen olarǵa. Tawıq soysaq, kúshetay qılamız, shalıw jaqsı kóredi.

Mal tuwsa uwız qılamız, qatıq uytamız, ayran qılıp pisip, suzmasını suzip qurt qılamız. Qurtı shirin boladı. Seperattıń qurtı shirin bolmaydı, suzmanıń qurtınday.

Jizzaqqa sanotoriyaǵa barganda Qaraqalpaqtan ekki sıńlı tawıp aldım. Telefonda sóylesip turamız.

Biziń analarımız qaynaǵa, mirzaǵa, qaymbiyke,

Adebiyatlar

1. Насыров Д.С. Становление каракалпакского общенародного разговорного языка и его диалектная система. – Нукус: «Қарақалпақстан», 1976, 288-б; Поливанов Е.Д. Некоторые фонетические особенности каракалпакского языка. -Казань: -С. 27.; Yunusov G. A. O'zbek lahjalarini tasnifida bir tajriba. - Toshkent: 1935.; Ibragimov T. Qaraqalpaq shevasining bazi bir xususiyatlari. - Sb. Til problemalari, son II. – Toshkent: 1935, Samarkand. B. 3-41.; Боровков А.К. Вопросы классификации узбекских говоров. - Известия АН УзССР. -Ташкент: 1953, №5. -С. 72-73.; Решетов В.В. Некоторые замечания о каракалпаках Ташкентского оазиса и их яхыке. -Бюллетень АН УзССР. - Ташкент: 1947, № 3. -С. 18-19.

2. Толстова Л.С. Каракалпаки Ферганской долины. Каракалпакское государственное издательство. – Нукус: 1959, 4-5-б.

3. Tolstova L.S. Joqarǵı qaraqalpaqlar. – Nókis: «Bilim», 2021, 208-b.

4. Хамидов У. Бухара каракалпақлардың тили бойынша бақлаўлар. //Вестник КК ФАН, УзССР. –Нукус: 1964, №3, 42-47-б.

5. Прекеева А. Конимех каракалпоқлари шеvasи. Филол. фан. ном. дисс. автореф. – Нукус: 2012. 19-б.

6. Eshov B.J., Odilov A.A. O'zbekiston tarixi. – Toshkent: «Donishmand Zios», 2020, 312-b.

REZYUME. Ushbu maqola Qoraqalpogiston Respublikasidan boshqa viloyatlarda ya'ni Namangan viloyati Mingbuluq tumani qoraqalpoglari tarixiga,urf dasturlariga va tili masalasiga bag'ishlanadi.

РЕЗЮМЕ. Это статья посвящена истории, обычаям и традициям, вопросам языка каракалпаков, живущих за пределами Каракалпакстана, в Минбулакском районе Наманганской области.

SUMMARY. This article is devoted to the history, customs and traditions, language issues of the Karakalpaks living outside of Karakalpakstan, in the Minbulak district of Namangan region.

qayınsińıl der edi. Bizlerde erimizdiń jaqınlarınıń ismlerin aytpaymız. Hay qız, hay bala deymiz, atın aytpaymız. Aytsaq ayıp boladı. - Haliyam qız deysiz be - dep kúledi esitkenler. - Ha qızda deymiz. (inf. Matkarimova Imıǵılsın urıwı qırq, 1951-jılı tuwılǵan, Qırq shek qışlaǵı, sawatı 10-klass).

Men Seyitmuratova Maxsuda 1946-jılı Qoǵalı kólde tuwılǵanman. Házirgi kúnde Máhálle hám nuranıylardı qollap quwatlaw bólim baslıǵınıń orınbasarı másláhátshisi, nuranıylar keńesiniń baslıǵıman. Meniń turmısh ortaǵım vrach edi. 1968-jılı Nayman qışlaǵına kelin bolıp túskenmen

Ol waqıtları kúshetay qılar edik. Qamırdı tórt múyesh etip kesip, qazanǵa shurbaǵa salar edik, keyin súzip jer edik. Sonnan soń kóje as qılar edik. Qazanǵa suwdı qaynatıp, aq jugarını túyip salar edik. Bunı kóje as der edik, qatıq sap isherdi. Men kelin bop kegende mal kóp boǵan. Qatıqtan kúbi qılıp sarı yaǵ, ayrandan qurt qıladıq. Bizde kelindi Anjanda kelinbuwi deydi dá. Naymanǵa barganımda meni jańasha der edi. Keyin men kóship Tashkenge kettim. Ballarım menen qışlaqqa kelsek, jańasha dese olar túsinbey,sizdi sókip atır ma – dep sorap júrer edi. Biz kúler edik, onday emes dep. Naymanǵa kegenimde sóylesiwleri jep otır, júripsammá j benen sóyleser edi. Kiyiniwleri de ápiwayı boǵan, shashlarına teńgelardi káttá kempirler kóyleklerine káttá pistalar taǵıp júrer edi. Olardıń tilinde qaraqalpaqshılıq ele bar, ásirese, Qalǵandáriya, Qırq shek, Mamaxan, Qoǵalı kólde de az bolsa da til bar. Qayraǵash awıl, Shardıne Kurtepa, balant Kurtepada da burın Xorezm kolxozi edi. Usı jaylarda da qaraqalpaqlar bar. Bul jayda jasawshı xalıqlardıń barlıǵı qaraqalpaqlar ekenin hámme biledi.

Xalqımızdıń bir párshesi bolǵan joqarı qaraqalpaqlardıń Namangan wálayatı Mıńbulaq rayonınıń Qalǵandáriya, Mamaxan, Nayman, Qırq shek awıllarında jasaytuǵın qaraqalpaqlar menen ushırasıp, olardıń tilinen, tariyxınan az bolsa da maǵlıwmatlar jıynaldı.

Juwmaqlastırıp aytqanda, til iliminiń leksika tarawı júdá ózgermeli taraw. Mıńbulaqlı qaraqalpaqlardıń tiliniń ortalıqqa beyimlesiwi tábiyiy jaǵday bolıp sanaladı. Degen menen, olar ózleriniń tilindegi ayırım ayrıqshalıqlardı qaraqalpaqshılıq belgimiz dep túsúnedi hám ózleriniń tariyxın, urıwların biledi.

Házirgi globalasıw dáwirinde til soylesimlerin úyreniw, olardı saqlap qalıw,ilimiy aylanısqa túsiriw qaraqalpaq dialektologiyası iliminiń aktual mäseleriniń biri. Sonlıqtan joqarı qaraqalpaqlardıń tilin barınsha úyreniw sheshimin kútip turǵan wazıypalardan esaplanadı.